

SI TU GAGNES AU FLIPPER ¹

Αν και η διεθνής βιβλιογραφία γύρω από τα φλίππερ, πρωτίστως με την αγγλοσαξονική ονομασία τους pinball και pinball machine, είναι αρκετά ογκώδης, ώστε θα μπορούσε κάλλιστα να στεγαστεί σε κάποιο τμήμα βιβλιοθήκης ενός πανεπιστημιακού ινστιτούτου ή ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, κι αν ακόμα τα σχετικά θέματα στο Διαδίκτυο και το youtube αριθμούν πλέον εκατοντάδες χιλιάδες καταχωρίσεις και αναρτήσεις, ένα βιβλίο με άρθρα γύρω από το φλίππερ παραμένει για τα ελληνικά εκδοτικά δεδομένα ένα παράτολμο εγχείρημα, παρά τα όποια σποραδικά κείμενα έχουν δει το φως της δημοσιότητας, στα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα.

Το μοτίβο του φλίππερ, με την κωδική ονομασία «μηχανάκια», το συναντήσαμε ήδη τη δεκαετία του '60, στην ομότιτλη νουβέλα του Μένη Κουμανταρέα, όταν τα φλίππερ κυριαρχούσαν στην ελληνική επικράτεια και στα σφαιριστήρια, τις αίθουσες ψυχαγωγίας, τα καφενεία και τα λούνα παρκ, προκαλώντας πονοκέφαλο σε «κήνσορες και αμύντορες» των χρηστών εκ δεξιών ηθών και της ηθικής εξ αριστερών. Η ελ-

1. «Αν κερδίσεις στο φλίππερ». Ο τίτλος είναι δάνειος από το τραγούδι της Σαντάλ Γκογιά (RCA 1965), που ακούγεται στην ταινία του Ζαν-Λυκ Γκοντάρ, *Αρσενικό-θηλυκό* (1966).

ληνική flippermania φυσικά δεν εκτοξεύτηκε στα ύψη του *Tommy*, όπως συνέβη με το LP των Who και του Έλτον Τζον, και συνακόλουθα με την ταινία, κι ο Έλληνας pinball wizard θα καθυστερούσε γύρω στα δέκα χρόνια μέχρι να εμφανιστεί στον *Οργισμένο Βαλκάνιο*, του Νίκου Νικολαΐδη.

Όμως, στα αθηναϊκά swinging sixties, τα «μηχανάκια» είχαν συνεπάρει αρκούντως τη νεολαία, σε βαθμό να αποτελέσουν «κοινωνικό πρόβλημα», πρωτοστατούντων των *Μοντέρνων ρυθμών*, του Νίκου Μαστοράκη, της *Αυγής*, αλλά και της Ελένης Βλάχου ομού μετά του Θεόφιλου Παπακωνσταντίνου, μέχρι να απαγορευτούν επί Ενώσεως Κέντρου (ειρωνεία της Ιστορίας!), με απόφαση του τότε υπουργού Δημοσίας Τάξεως, Πολυχρόνη Πολυχρονίδη. Απαθανατίστηκαν πάντως στον παλιό ελληνικό κινηματογράφο, ως μοτίβο διασκέδασης ή φόντο για τις νεανικές παρέες και ανησυχίες, για να επιστρέψουν γύρω στη δεκαετία του '80 στα «ουφάδικα», όταν πλέον τα φλίππερ ετοιμάζονταν να γίνουν vintage και, αρκετά αργότερα, μουσειακά εκθέματα. Το 2000 επισφράγισε τη δεύτερη απαγόρευσή τους, ουσιαστικά όμως είχαν ήδη προηγηθεί λίγα χρόνια πριν ο μαρασμός του «αυτόματου» και η «πτώση της αυτοκρατορίας» της βιομηχανίας των φλίππερ, που εκτοπίστηκαν οριστικά από τα ηλεκτρονικά παιχνίδια και μετέπειτα από τις εφαρμογές των κινητών.

Όμως, τι ακριβώς είναι ένα φλίππερ; Απλά και μόνο ένα «αυτόματο» ανάμεσα στα άλλα; Ένα «ηλεκτρικό μπιλιάρδο», όπως τραγουδούσε η Εντίτ Πιαφ; Το «έτερον ήμισυ» του τζουκ-μποξ, καθώς και τα δύο γοήτευσαν, στα όρια της αποπλάνησης, τη μεταπολεμική νεολαία της Δύσης; Μία «μηχανή ονείρων» που εκτρέπει τον παίκτη από τον παραγωγικό χρόνο και καταδυναστεύει τον ελεύθερο χρόνο του; Ένα «μηχανάκι», που το απαθανάτισε η διεθνής και η νεοελληνική λο-

γοτεχνία, αλλά και σε πολλές σκηνές ο ξένος και ο ελληνικός κινηματογράφος, με αιχμή του δόρατος το μιούζικαλ *Tommy*; «Η συνέχιση του πολέμου με άλλα μέσα», όπως θεωρούσε ο Πιερ Πάολο Παζολίνι, σε πείσμα του εκδότη Τζιαντζιάκομο Φελτρινέλι, ο οποίος διατηρούσε στο βιβλιοπωλείο του ένα φλιππεράκι; Ή, μήπως, «διαφθορέας νεανικών ψυχών», όπως στιγματίστηκε τη δεκαετία του '60 από την κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου, που, μπροστά στον «ηθικό πανικό», τα απαγόρευσε, ικανοποιώντας δεξιάς προκαταλήψεις και αριστερές εμμονές, 30 περίπου χρόνια μετά τις μαζικές καταστροφές των φλίππερ στις ΗΠΑ;

Όσες εύλογες απορίες έχει κανείς κι όσα κριτικά ερωτήματα κι αν θέσει, σε αναζήτηση της φαντασμαγορίας και της πολυπλοκότητάς του, ως το κατεξοχήν αυτόματο της νεωτερικότητας, πάντα θα υπάρχει χώρος (και χρόνος) για μία παρτίδα φλίππερ, ακόμα και αν σήμερα είναι δυσεύρετο ή απλώς έκθεμα σε κάποιο Μουσείο Φλίππερ. Και πάντα θα υπάρχει κάποιο βιβλίο, από τον Κουμανταρέα μέχρι τον Μουρακάμι, που μας μεταφέρει στον «χαμένο ορίζοντα» μιας περίπλοκης κατασκευής, καθώς, μαζί με το τζουκ-μποξ, ψυχαγόησε επί δεκαετίες τη νεολαία σε όλο τον (δυτικό) κόσμο, προσφέροντας μια, πρόσκαιρη έστω, ψευδαίσθηση ελευθερίας, χειραφέτησης και περιπέτειας, ως αντίδοτο στον συντηρητισμό των μεταπολεμικών κοινωνιών.

Τα κείμενα που συγκεντρώνονται σε αυτόν τον τόμο συνθέτουν ένα οφειλόμενο Hommage στο φλίππερ και οδηγούν σε ένα ταξίδι στον vintage κόσμο του, για ένα αυτόματο που συνεχίζει μέχρι τις μέρες μας να γοητεύει και να συναρπάζει με τον μύθο και τη φαντασμαγορία του. Και οι οκτώ συγγραφείς συνδέονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με την πολιτισμική ιστορία του φλίππερ, οι περισσότεροι από αυ-

τούς το είχαν εντάξει κάποτε στον ελεύθερο χρόνο και στην ψυχαγωγία τους, άρα το βιωματικό στοιχείο αποτελεί κύριο συστατικό και ξεχωριστό κίνητρο για την προσέγγιση του φαινομένου.

Οι Εκδόσεις Αλεξάνδρεια παραμέρισαν με τα καλά ανακλαστικά ενός παίκτη φλίππερ τις όποιες τυχόν επιφυλάξεις για το εγχείρημα και ανταποκρίθηκαν με συνέπεια στις ανάγκες του εγχειρήματος, ώστε να συγκεντρωθούν στο βιβλίο αυτό παλαιότερα και νεότερα, σημαντικά πάντως, κείμενα γύρω από το φαινόμενο της *flirpermania*, από ξένους και Έλληνες συγγραφείς και θεωρητικούς. Ειδικά, τα τέσσερα «ξένα» κείμενα των Kittler, Heubach, Göttel και Βίρνο επιβεβαιώνουν τη θέση του φλίππερ στη νεωτερικότητα, όμως και οι ελληνικές παρεμβάσεις καταδεικνύουν ότι τα «μηχανάκια» άφησαν έντονα αποτυπώματα στη μεταπολεμική πολιτισμική ιστορία της Ελλάδας.

Ευχαριστώ θερμά και προσωπικά τον Τάκη Φραγκούλη και τον Κώστα Λιβιεράτο, με τους οποίους ξανασυναντιόμαστε εκδοτικά μετά την *Εποχή της περιπλάνησης* και, αργότερα, με τον Γκέοργκ Ζίμμελ (*Περιπλάνηση στη νεωτερικότητα*, σε συνεπιμέλεια με τον Σπύρο Γάγγα) και, φυσικά, τη Χίλντα Παπαδημητρίου και τον φίλο Κώστα Κατσάπη, που αποδέχτηκαν την πρόσκληση της συμμετοχής στον συλλογικό αυτό τόμο, ενώ απευθύνουμε «από εδώ» τον ύστατο χαιρετισμό στον Λευτέρη Ξανθόπουλο («Καλή παρτίδα, σύντροφε»), ο οποίος, δυστυχώς, δεν πρόλαβε να διαβάσει το διήγημά του («Altona Hbf») που συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο.

Αυτονόητες και οι ευχαριστίες για τη μετάφραση των γερμανικών κειμένων στην Ευαγγελία Τόμπορη, η οποία αντεπεξήλθε με εξαιρετική επάρκεια στις δυσκολίες μιας ιδιαίτερης, δοκιματικής γραφής για ένα άγνωστο σε εκείνη θέμα.

Τέλος, επιβεβλημένες ευχαριστίες οφείλονται στον Dennis Göttel για την ευγενική παραχώρηση του εξαιρετικού του δοκιμίου για τις κινηματογραφικές αναπαραστάσεις του φλίππερ, καθώς και στον Andreas Knop, των εκδόσεων Fink, για την άδεια αναδημοσίευσης του κειμένου του Friedrich Kittler.

Κώστας Θ. Καλφόπουλος
Αθήνα, καλοκαίρι 2020